

УДК 344.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.11>

А. М. Кичко, студентка IV курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

К. С. Ваганова, студентка IV курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

М. О. Скляр, студентка IV курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Наукова праця присвячена дуже актуальній та важливій тематиці адміністративної відповідальності за порушення комендантської години під час воєнного стану. Автори доречно звертають увагу на прогалини у вітчизняному законодавстві в аспекті того, що особи, які порушують комендантську годину і перебувають у заборонений час в публічних місцях, фактично залишаються безкарними.

У статті звернута увага на проблему агресії Російської Федерації проти України та у зв'язку з цим необхідності неухильного дотримання правопорядку на території нашої держави. Введення військового стану у цьому випадку, з позиції авторів, легітимно супроводжується певними обмеженнями прав та свобод людини й громадянина, серед яких за такою ситуації чільне місце займає введення комендантської години.

Як зазначається у науковій праці, повинні існувати правові механізми притягнення порушників до відповідальності, а не самоправство патрульних, які вигадують власні «стягнення» за та порушення комендантської години в Україні.

У роботі вказується, що комендантська година на території України – це децю новий інструмент, хоча воєнний стан не є єдиною підставою для її запровадження, адже такі обмеження можна застосовувати ще, серед іншого, і під час дії надзвичайного стану.

Автори погоджуються, що вдалою дефініцією комендантської години можна вважати її визначення як заборони перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень.

Авторський підхід полягає у тому, що комендантська година – це спеціальний превентивний захід, який допомагає забезпечувати правовий порядок та полегшити роботу тим органам, які покликані його охороняти. При цьому у науковій праці вказується, що інколи комендантська година вводиться не лише в нічний час, це є вимушеним заходом в умовах особливої небезпеки.

Вказано, що існують позиції щодо підтримки і не підтримки впровадження відповідальності за порушення правил перебування в публічних місцях під час комендантської години. В свою чергу автори переконані, що лише встановленням адміністративної відповідальності за відповідні діяння можна домогтися дотримання необхідного рівня правопорядку в умовах війни.

У науковій роботі висловлюється підтримка законопроекту № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану», яким пропонується запровадити притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які скоїли порушення комендантської години, яке буде охоплюватись складом правопорушення за ст. 210-2 КУпАП.

Як висновок, автори переконують у тому, що законодавець повинен довести розпочате до кінця, встановити відповідальність за порушення комендантської години, аби порушники, яких досить багато, не залишались безкарними. Крім цього, вказується, що найбільш вдалими стягненнями за такого порушення можна вважати саме штраф як можливість поповнити Державний бюджет.

Ключові слова: воєнний стан, комендантська година, обмеження прав та свобод, публічні місця, адміністративна відповідальність, штраф.

A. M. Kychko, M. O. Sklyar, K. S. Vaganova. Administrative responsibility for violation of curfew during martial law

The scientific work is devoted to the very relevant and important topic of administrative responsibility for violating the curfew during martial law. The authors rightly draw attention to the gaps in domestic legislation in the aspect that persons who violate the curfew and are in public places during the prohibited time actually remain unpunished.

© А. М. Кичко, К. С. Ваганова, М. О. Скляр, 2022

The article draws attention to the problem of the aggression of the Russian Federation against Ukraine and, in connection with this, the need for strict observance of law and order on the territory of our state. The introduction of martial law in this case, from the position of the authors, is legitimately accompanied by certain restrictions on the rights and freedoms of a person and a citizen, among which, in such a situation, the introduction of a curfew occupies a prominent place.

As noted in the scientific work, there should be legal mechanisms for bringing violators to justice, and not the self-righteousness of patrolmen who invent their own "penalties" for violating the curfew in Ukraine.

The work indicates that the curfew on the territory of Ukraine is a somewhat new tool, although martial law is not the only reason for its introduction, because such restrictions can also be applied, among other things, during a state of emergency.

The authors agree that a successful definition of the curfew can be considered its definition as the prohibition of staying in the streets and other public places during a certain period of the day without specially issued passes and certificates.

The author's approach is that the curfew is a special preventive measure that helps to ensure legal order and facilitate the work of those bodies that are called to protect it. At the same time, the scientific work indicates that sometimes the curfew is introduced not only at night, it is a forced measure in conditions of special danger.

It is indicated that there are positions regarding support and non-support of the implementation of responsibility for violating the rules of being in public places during the curfew. In turn, the authors are convinced that only by establishing administrative responsibility for relevant actions can the necessary level of law and order be maintained in wartime conditions.

The scientific paper expresses support for draft law No. 7553 "On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Introduction of Administrative Liability for Violation of Curfew in the Conditions of Martial Law", which proposes to introduce administrative liability for persons who have committed violations of curfew, which will be covered by the composition of the offense under Art. 210-2 of the Code of Administrative Offenses.

As a conclusion, the authors are convinced that the legislator should finish what he started, establish responsibility for curfew violations, so that the violators, of which there are quite a lot, do not go unpunished. In addition, it is indicated that the most successful punishment for such a violation can be considered a fine as an opportunity to replenish the state budget.

Key words: martial law, curfew, restriction of rights and freedoms, public places, administrative responsibility, fine.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року кожен українець прокинувся із невимовним болем за свою державу, адже саме в цей день Російська Федерація без оголошення війни вторглась на наші території і почала чинити збройну агресію та геноцид українського народу. І на сьогодні, окупувавши певні території, держава агресор продовжує тримати у страху населення, завдаючи часті ракетні удари по всій території України. З метою підтримки правопорядку та захисту населення в Україні введено комендантську годину, яка у різних областях має різний час, але загальна її сутність зберігається. Попри низку норм, які забороняють перебування осіб під час комендантської години на вулиці, щодня відбуваються сотні порушень даного припису. Постає логічне запитання: що робити з цими порушниками? Станом на сьогодні це питання досі не вирішене, не існує легальних можливостей притягнення таких порушників до відповідальності, що, з нашої позиції, можна вважати певною лакуною, виходячи із нагальної необхідності дотримання норм щодо комендантської години.

Попри те, що винахідливі патрульні, як повідомлять у низці служб новин, знаходять певні засоби впливу на порушників, наприклад, залучення до робіт на блокпостах, вручення повісток, яке незрозуміло чому вважають певним покаранням, повинні існувати правові механізми впливу на осіб, які порушують вимоги щодо комендантської години, без використання самоправства.

Зважаючи на ситуацію, що склалася, дослідження обраної теми є актуальними та необхідним саме в перспективному аспекті. Законодавець повинен звернути увагу на проблему браку правового регулювання достатньо важливої сфери правових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні обрана тематика є недостатньо дослідженою, зважаючи на те, що питання відповідальності за порушення комендантської години набуло важливого значення відносно нещодавно. Водночас, вдалим науковим джерелом цього питання можна вважати наукову працю О.В. Ковальової та А. Г. Пишної. Також питання комендантської години фрагментарно висвітлено в статтях С. О. Кузніченко, К. Б. Пивоварської, А. А. Самойлович, В.В. Яцковини та інших представників доктрини.

Мета статті. Метою наукової статті є аналіз доцільності впровадження відповідальності за порушення комендантської години, адже навіть через шість місяців повномасштабного вторгнення на територію України відсутні норми, які б дозволяли накласти стягнення на порушників комендантської години, а також невідомі і механізми їх притягнення до адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Не є секретом той факт, що режим воєнного стану є спеціальним адміністративно-правовим режимом, який значною мірою може обмежувати певні права та свободи людини і громадянина. Пов'язано це із легітимною метою, тобто забезпеченням публічного порядку. З 24.02.2022 року в Україні запроваджено воєнний стан, тож цього моменту почали діяти певні обмеження, які покликані забезпечити населення, забезпечити охорону правопорядку тощо.

В загальнотеоретичному розумінні до обмежень прав людини і громадянина під час воєнного стану відноситься комендантська година, контроль над засобами зв'язку, трудова повинність, перевірка документів та огляд речей, військово-квартирна повинність, примусове поселення, обмеження вибору місця

проживання, особливий контроль на призовниками та військовозобов'язаними, обмеження свободи пересування [1, с. 289]. В аспекті цього дослідження нас цікавитиме саме комендантська година як спеціальний превентивний захід, хоча варто враховувати, що в Україні працюють і інші інструменти, наприклад, обмеження свободи пересування для чоловіків призовного віку тощо.

Прийнято вважати, що комендантська година вводиться в окремих випадках, зокрема, при масових порушеннях громадського порядку, виникненні міжнародних і міжнаціональних конфліктів, спробах захвату державної влади чи зміни конституційного ладу насильницьким шляхом [2, с. 169]. Тобто, воєнний стан не є єдиною підставою для запровадження комендантської години, це є визнана практика, адже такі обмеження можна застосовувати ще, серед іншого, і під час дії надзвичайного стану. Згадуючи часи значного розповсюдження пандемії коронавірусу, можна звернутись до прикладу низки держав, які вводили комендантську годину, задля запобігання розповсюдженню інфекції.

Звісно, існує низка визначень комендантської години в доктрині, але не всі вони відображають реалії сучасного життя, адже цим питанням особливо ніхто не займався, допоки не виникла реальна загроза. Можна вважати, що для українців комендантська година була чимось незрозумілим і «чужим», хоча за 6 місяців війни це стало буденним явищем.

С. О. Кузніченко визначає комендантську годину як заборону знаходитися на вулицях й в інших громадських місцях без спеціально виданих пропусків й документів, що засвідчують особу, в установлені години доби [3, с. 145]. Це визначення можна вважати досить вдалим, воно цілком відображує сутність досліджуваного явища, лаконічно його характеризує.

Як зазначають О.В. Ковальова та А. Г. Пишна протягом історії комендантська година використовувалася як система контролю для забезпечення безпеки вулиць і недопущення заколотів або антигромадської поведінки. Деякі дослідники вважають, що цю практику запровадив Вільгельм Завойовник в Англії, однак є свідчення, що вона використовувалася задовго до цього в більшій частині середньовічної Європи. Сучасний термін походить від французького «*souvre feu*», що перекладається англійською як «приховати вогонь». У середньовіччі люди використовували комендантську годину вночі, щоб запобігти пожежам у домі: вогонь для приготування їжі та опалення прикривали на ніч після дзвону, щоб запобігти поширенню руйнівного вогню у дерев'яних будівлях. Тому історично комендантську годину використовували як важливу функцію безпеки [4, с. 181]. Хоча комендантська година ще донедавна вважалась певним «рудиментом», на зараз це якісний спосіб забезпечити населення та полегшити роботу правоохоронних органів.

Легальна дефініція терміну «комендантська година» міститься у пункті 5 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а саме – це заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень [5]. Надане визначення збігається із усталеною доктринальною позицією щодо нього, тут законодавець цілком вдало визначив особливості цього заходу, коротко та зрозуміло сформувавши його визначення.

Порядок введення комендантської години встановлюється Постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану». Відповідно до п.5 цієї постанови, комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування запроваджується шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією (у разі її утворення), який доводиться до відома військових адміністрацій (у разі їх утворення) або ради оборони Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Мінекономіки, Мінсоцполітики, Мінінфраструктури, МОЗ, МЗС, АТ «Українська залізниця», відповідних органів Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС, військових командувань, з'єднань, військових частин Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів України військових формувань [6].

Загалом комендантська година – це спеціальний превентивний захід, який допомагає забезпечувати правовий порядок та полегшити роботу тим органам, які покликані його охороняти. Її сутність полягає у тому, що перебувати у нічний час або інший встановлений час у публічних місцях, ходити вулицями можна лише за наявності спеціальних документів. При цьому також не працює громадський транспорт та припиняється робота підприємств, установ, організацій. За загальним правилом, військове командування області встановлює строки комендантської години самостійно, враховуючи низку факторів. Обирається саме нічний час, щоб не повністю обмежувати право на пересування, право на працю тощо.

Інколи доводиться вводити комендантську годину і на цілу добу. Наприклад, Харківська обласна військова адміністрація вирішила з 22 серпня продовжити час комендантської години з 19:00 до 7:00 годин наступного дня. Крім того, протягом Дня незалежності комендантська година триватиме із 19:00 23 серпня до 07:00 25 серпня [7].

Беззаперечним є той факт, що не всі особи ставляться відповідально до вимог комендантської години. Якщо у значній частині громадян є перепустки, адже вони, наприклад, працюють на об'єктах критичної інфраструктури, то щодня фіксуються порушення особами, які без поважних причин знаходяться у публічних

місцях. В цьому випадку думки науковців та практиків розходяться. Зважаючи, що можлива відповідальність, до прикладу, за злісну непокору або невиконання вимог патрульного, деякі юристи вважають, що просто перебування у публічних місцях, на вулиці під час дії комендантської години є занадто малозначним, щоб вводити за нього відповідальність.

В свою чергу ми підтримуємо діаметрально протилежну позицію щодо того, що за порушення комендантської години в аспекті перебування осіб на вулиці, також повинна існувати адекватна реакція з боку держави. Жартівлива фраза «правила потрібні для того, щоб їх порушувати» немає права на життя у правовій державі, за порушення заборон повинна наступати відповідальність.

Як вдало зазначає В.В. Яцковина, дотримання правил під час комендантської години надасть змогу запобігти застосуванню санкцій за порушення спеціального режиму з боку держави, а інколи і зберегти життя та здоров'я; потрібно належно і неухильно дотримуватися всіх введених обмежень, бо це запорука, передусім, нашої безпеки; держава вводить обмеження, щоб ефективніше протистояти ворогу та забезпечити безпеку своїх громадян [8, с. 299].

У Верховній Раді України вже неодноразово реєструвались законопроекти, які повинні були вирішити проблему відсутності відповідальності за порушення комендантської години, однак вони так і не були прийняті. Наприклад, існував законопроект № 7356, який пропонував доповнити Главу 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення України (далі – КУпАП) статтею 210-2 «Порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану», санкція якої передбачала б застосування штрафу, а повноваження щодо розгляду справ за даною статтею могло бути віднесено до компетенції органів Національної поліції України [9]. Однак у цьому законопроекті не було враховано необхідність внесення змін до ст. 255 КУпАП, щоб працівники Національної поліції України, могли складати протоколи за адміністративні правопорушення по цій статті, тобто, фактично, законопроект би створив норму, яка не могла б працювати.

На сьогодні у Парламенті зареєстровано законопроект № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану».

Актом пропонується запровадити притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які скоїли порушення комендантської години, яке буде охоплюватись складом правопорушення за ст. 210-2 КУпАП (Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану).

Народні депутати пропонують доповнити зазначений Кодекс статтею 210-2, згідно з якою порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, під час дії воєнного стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, тягне за собою попередження або накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 510 до 850 грн). Частина 2 в свою чергу передбачає і кваліфікований склад.

Документ також містить процесуальні норми, якими визначаються суб'єкти складання протоколів про адміністративні правопорушення (Національна поліція, Державна прикордонна служба) та суб'єкти розгляду справ і винесення постанов (ст. ст. 222, 222-1 КУпАП) [10]. Даний законопроект ми вважаємо цілком вдалим та підтримуємо його прийняття. Хочемо звернути увагу ще на те, що необхідно, щоб основним стягненням був саме штраф для того, аби наповнювати Державний бюджет за рахунок надходжень від штрафів, а зважаючи на кількість порушень, це буде вдалою ініціативою.

Також, пропонуємо передбачити можливість звільнення від адміністративної відповідальності у випадку вчинення діяння у стані крайньої необхідності, наприклад, з метою доправлення хворого до лікарні або втечі від злочинця тощо. Ми повинні розуміти, що пройшло достатньо часу для того, аби вказати однозначну позицію суспільства і держави щодо таких правопорушень, не може залишатись безкарним пряме порушення законодавчої норми, яка встановлює заборону необхідну за суспільно-політичних реалій сьогодення.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Існує безсумнівна необхідність у впровадженні адміністративної відповідальності за порушення комендантської години, адже щодня по суті відбувається протиправна діяльність, але немає можливості притягнути до юридичної відповідальності винних осіб. Все, що на сьогодні можуть зробити патрульні, це обмежитись зауваженням, то хіба в такому випадку є стимул дотримуватись такої норми? З нашої позиції, останній зареєстрований законопроект № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану» повинен бути прийнятий, інакшим шляхом досягнути дотримання вимог комендантської години більшістю осіб просто не вбачається можливим. Крім цього, ми переконані, що впровадження відповідальності стане дієвим механізмом, який допоможе уникнути інших правопорушень, які можуть відбуватись у час, коли заборонено знаходитись у публічних місцях.

Подальші наукові розробки цього питання є актуальними та необхідними для того, щоб створити доктринальну базу для подальшої діяльності законодавця із встановлення відповідальності та досліджене правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Самойлович А. А. Дотримання прав людини і громадянина в Україні під час воєнного стану. *Proceedings of the XX International Scientific and Practical Conference*. Warsaw, Poland May 24–27, 2022. С. 289–290.
2. Пивоварська К. Б. Правова основа обмеження реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку* : збірник наукових статей учасників другої Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2020. С. 166–169.
3. Кузніченко С.О. Феномен адміністративного примусу в змісті надзвичайних правових режимів. *Закарпатські правові читання*. 2017. Том 1. С. 143 - 148.
4. Ковальова О.В., Пишна А.Г. Відповідальність за порушення комендантської години в умовах правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 179–185.
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
6. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
7. Свята не буде: В Харківській області вводять комендантську годину на весь день 24 серпня. URL: <https://delo.ua/society/svyata-ne-bude-v-xarkivskii-oblasti-vvodyat-komendantsku-godinu-na-ves-den-24-serpnya-402979/> (дата звернення: 25.08.2022).
8. Яцковина В. В. Деякі аспекти запровадження комендантської години в Україні під час воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*: збірник матеріалів науково-практичного онлайн-заходу. 2022. С. 298–299.
9. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39569> (дата звернення: 25.08.2022).
10. В Україні можуть запровадити відповідальність за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212600_v-ukran-mozhut-zaprovaditi-vidpovdalnst-za-porushennya-komendantsko-godini-v-umovakh-d-vonnogo-stanu (дата звернення: 25.08.2022).